

NASTANEK IN RAZVOJ TOVARNE »NIKO« V ŽELEZNIKIH

Pred vojno Železniki niso imeli kakega večjega obrata, kjer bi prebivalci imeli možnost stalnega zaslužka. Obstajali sta usnjarni v kraju samem in na bližnji Češnjici. Tu je bila tudi lesnopredelovalna zadruga. Vsi obrati skupaj so zaposlovali le malo prebivalcev, vsi drugi pa so bili odvisni od priložnostnih del, ali pa so morali iskati kruha izven domačega kraja. Zato so Železnikarji po osvoboditvi najprej mislili na to, kako bi si doma ustvarili ustrezne pogoje, da jim ne bo več treba po svetu s trebuhom za kruhom.

Že od prednikov podedovano nagnjenje je spravilo Železnikarje na misel, da se v Železnikih ponovno oživi kovinarstvo, čeprav ne več v obliki fužinarstva. Misel se je predla v možganih, besede so misel izkristalizirale in padla je odločitev, da se ustanovi zadruga kovinarjev z imenom Nova industrija kovinarjev — NIKO. Predmet poslovanja naj bi bila proizvodnja kovinskih izdelkov za pisarne. Kot rojstni dan je v združni register vpisan 27. april 1946.

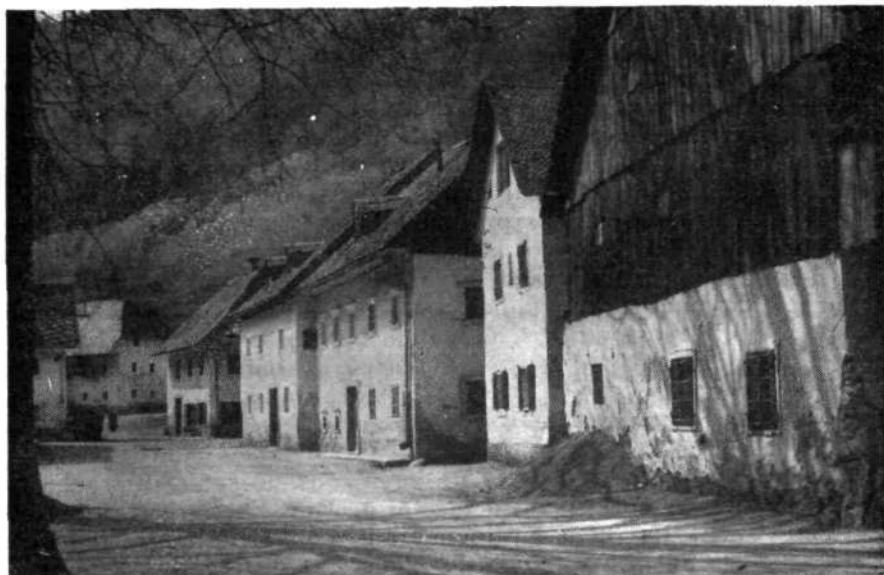
Osnove so bile postavljene. Ker pa je za zadrugo zanimanje zelo raslo in so stalno pristopali novi člani, so začetni prostori kmalu postali pretesni. Treba je bilo misliti na večje. Krajevni ljudski odbor Železniki je zadrugi na prošnjo dodelil v upravljanje bivši hlev in staro vodno elektrarno. To vse je bilo seveda treba preurediti, da je lahko služilo svojemu namenu. Vsa ta dela so združniki z mislijo, kako doseči postavljeni cilj in zaposliti čim več prebivalstva, z velikimi napori in osebnimi žrtvami tudi opravili.

V večjih in prikladnejših proizvodnih prostorih se je proizvodnja lažje razvijala, čeprav so bile zadruge v času administrativnega gospodarstva pri razdeljevanju surovin zapostavljene. Združniki so si pomagali na vse načine. Če ni bilo kurantnih surovin, so predelovali najrazličnejše materiale in tudi iz odpadkov so nastajali uporabni predmeti. Vse te težave pa so bile šola za nadaljnjo iznajdljivost ljudi. Iz začetnih, popolnoma enostavnih proizvodov so razvijali nove in nove. Z uvedbo proizvodnje preciznih šestil, preciznih tehtnic in najrazličnejše laboratorijske opreme si je zadruga pridobila v državi že velik ugled. S temi predmeti je namreč zmanjševala uvoz in marsikateri izdelek je bil prodan na tujih tržiščih. V tem času je bil obseg proizvodnje že tolikšen in zaposlenih je bilo že toliko ljudi, da je bilo treba misliti na prehod od obrtnega na industrijski način organizacije dela, celotni razvoj pa je pokazal tudi potrebo za prehod iz združne oblike v industrijsko podjetje splošnega družbenega tipa. Dne 30. oktobra 1954 je bilo v register gospodarskih organizacij vpisano podjetje »NIKO«, tovarna kovinskih in elektromehanskih izdelkov v Železnikih.

Celotni razvoj, od začetka do tedaj, je podjetje doseglo skoraj samo z lastnimi sredstvi. Vseh sedem let obstoja je dobilo le za 9.068.000 din posojil

za osnovna sredstva. Stremljenje po nadaljnjem razvoju, ki zaradi premajhnih in zastarelih kapacitet ni bil več možen, je kolektivu dalo misliti o najetju posojila za rekonstrukcijo. Leta 1957 je podjetju uspelo dobiti potrebna investicijska posojila. In leta 1958 je že delno, leta 1959 pa že v celoti proizvajalo v rekonstruiranih prostorih. Svojo proizvodnjo je vedno bolj usmerjalo v proizvodnjo električnih izdelkov.

V tem času pa so nastopile težave. Prva se je pojavila že takoj po obnovitvi obrata. Podjetje je imelo v investicijskem elaboratu zajet kot glavni

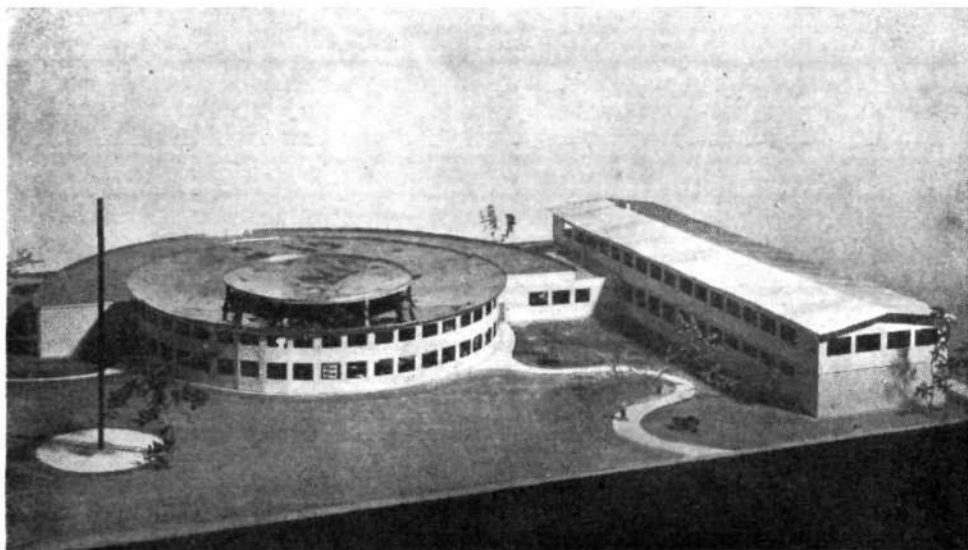

Detajl iz Zeleznikov, ki priča o fužinarski obrtni tradiciji, predhodnici današnje kovinske industrije. (Fototeka Loškega muzeja, foto Tone Mlakar.)

proizvod vžigalni magnet. Proces dela za ta izdelek je bil že raziskan ter bi proizvodnja lahko stekla na serijski način. Med časom rekonstrukcije pa so ta proizvod osvojila druga podjetja, ki so na tržišču prehitela tovarno »NIKO«. Tako je le-ta z novimi kapacitetami, prirejenimi predvsem za tovrstno proizvodnjo, ostala brez osnovnega proizvoda. Na hitro je bilo treba poiskati izdelek, ki bi ga tržišče lahko absorbiralo v velikih količinah in bi za njegovo proizvodnjo že instalirana oprema najbolj ustrezala. Po raziskavah je podjetje dobilo ponudbo neke firme iz ZDA za izdelavo motorčkov za šivalne stroje. S tem je bila pot v tujino odprta, žal pa kapacitete niso bile najbolj primerne za takšno proizvodnjo, prav tako pa tudi kader ni bil izurjen za hitro osvojitvev takšne proizvodnje. Kratek rok za dobavo je zahteval čimprejšnji prehod na velikoserijsko izdelavo. Zaradi neutečnosti se je pojavljal prekomerni izmet, normirani čas pa je bil daleč prekoračen, kar je zviševalo lastno ceno in izdelek tako podražilo, da je bil v začetku prodajan z izgubo. Tovarna zaradi tega ni ustvarjala dovolj čistega dohodka za odplačevanje obveznosti od posojil, katera je zaradi takratnih instrumentov delitve dohodka dobila na zelo kratke odplačilne roke. Investicijska banka je tedaj zahtevala od OLO Kranj kot garanta

plačilo zapadlih anuitet. Počasna proizvodnja je povzročila naraščanje zalog, kar je imelo za posledico prepočasno obračanje obratnih sredstev in zato pomanjkanje le-teh. Temu se je pridružilo še splošno omejevanje obratnih sredstev, tako tudi kupci svojih računov niso plačevali pravočasno. Tovarna je postala nelikvidna, in je dne 8. novembra 1961 zaradi sanacije prišla pod prisilno upravo.

Z rešitvijo prošnje o podaljšanju plačilnih rokov za posojila in z uredbo o kompenzaciji terjatev in obveznosti so bili odpravljene objektivni vzroki za problematično stanje tovarne. Z delno dopolnjeno opremo, ki prej, kot

Maketa novega obrata za elektromehaniko tovarne kovinskih izdelkov »NIKO« v Zeleznikih

že omenjeno, ni bila prirejena za proizvodnjo motorčkov, se je proizvodnja toliko povečala in utekla, da se je izmet zmanjšal na minimum, čas proizvodnje pa se je približal normiranemu. Kvaliteta se je močno dvignila in tako je razmeroma majhen kolektiv osvojil zelo zahtevno ameriško tržišče. S tem je bilo rešeno tudi doseganje primerne čistega dohodka, da je tovarna postala sposobna, pokrivati svoje obveznosti. Dne 28. junija 1962 je ObLO Škofja Loka prekinil prisilno upravo, izvoljeni so bili samoupravni organi in kolektiv se je v spoznanju, da imajo zlasti na zunanjih tržiščih perspektive le podjetja, ki so sposobna močne konkurence, odločil za pripojitev k podjetju »Iskra« iz Kranja.

Danes se tovarna specializira za proizvodnjo malih motorčkov. Povpraševanje po njih je veliko, tako doma kakor v tujini. Zato je za povečanje proizvodnje v okviru podjetja »Iskra« stopila ponovno v rekonstrukcijo, s katero bo pridobila novih kapacitet za zadovoljitev tržišča.

Ta kratek pregled nastanka in razvoja podjetja prikazuje, kaj in koliko so ljudje z združenimi močmi sposobni ustvariti tako rekoč iz nič in kljub vsem zaprekam, ki se jim postavljajo nasproti.

Résumé

L'ORIGINE ET LE DÉVELOPPEMENT DE L'USINE »NIKO« À ZELEZNIKI

L'auteur parle d'abord de la situation économique à Zelezniki avant la deuxième guerre mondiale. Il décrit ensuite brièvement la création de la coopérative des métallurgistes »NIKO« (27 avril 1946), basée sur des traditions datant du moyen âge, il évoque ses difficultés et ses succès, et il décrit ses produits et son développement. En 1954 la coopérative fut réorganisée et elle devint l'usine des produits métallurgiques et électro-mécaniques »NIKO« qui emmenagea en 1959 dans ses nouveaux locaux industriels. En 1962 l'usine fut incorporée comme unité économique autonome à l'industrie »Iskra« de Kranj. Depuis ce temps-là, elle se spécialise pour la production de petits électromoteurs.